

MAGYAR KIKÉPZŐK AZ EURÓPAI UNIÓ SZOMÁLIAI KIKÉPZŐ MISSZIÓJÁBAN

Besenyő János

őrnagy, PhD aspiráns

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

besenyo.janos@gmail.com

Az elmúlt időszakban a Magyar Honvédség, ha csak kismértékben is, de növelte az afrikai békeműveletekben történő részvételét, azzal hogy katonákat küldött az Európai Unió Szomáliai Kiképző Missziójába. Négy magyar katona szolgált kint hat hónapot, akik azóta már vissza is tértek, sőt lassan az őket váltóknak is lejár a mandátuma. Erről a tevékenységről nagyon kevesen hallottak itthon, illetve sokan nem is tudják, hogy az EU milyen módon vesz részt a szomáliai újjáépítésben. Erről szeretnék írni, az ott szolgált magyar katonák tapasztalatát felhasználva.

Az utóbbi években az EU, mint a legnagyobb anyagi támogatást nyújtó donor, egyre nagyobb szerepet vállalt a „bukott államként” ismert Szomália újjáépítésében. A pénzügyi támogatás mellett az EU politikai téren is felelősséget vállalt az ország sorsáért, hiszen a nemzetközi közösséggel egyetemben támogatja a Dzsibuti Béke Egyezmény

megvalósítását, az átmeneti kormányt és mindazokat a szervezeteket, amelyek pozitív változásokért küzdenek az évtizedes belháborúkkal küszködő Szomáliában.¹ Az EU támogatja azokat az elveket, amelyeket a Béke Egyezmény is tartalmaz: a nemzeti megbékélést, egy új alkotmány elkészítését és elfogadását, majd egy új választás kiírását, ahol az emberek maguk dönthetnének az új vezetők személyéről és az ország további sorsáról a 2011 végén lejáró átmeneti időszak végén.

Az EU másik fő célja, hogy helyreállítsák a jogállamiságot Szomáliában és olyan, a szomáliaiak által működtetett kormányzat kerüljön hatalomra, amely képes megreformálni a kormányzati és a biztonsági szektort egyaránt. Az Unió által nyújtott pénzügyi segítyékből sikerült valamelyest javítani az Átmeneti Kormány által ellenőrzött területeken élő lakosság életkörülményein, beleértve az alapvető szolgáltatásokat és biz-

tonságot. A 2010-es év folyamán az EU 23 projektre 52 millió eurót biztosított, vissza nem térítendő támogatásként.²

Az Európai Fejlesztési Bank 12 millió eurót adott a somáliai rendőrség kiépítésére és felszerelésére az ENSZ Fejlesztési Programjának keretén belül, illetve további 31 milliót az igazságszolgáltatás reformjára. Az Unió további anyagi és logisztikai támogatást nyújt az Afrikai Unió somáliai békefenntartó műveletének (African Union Mission in Somalia – AMISOM), annak a megalakulásának kezdete óta.³ Az EU tagállamai a kétoldalú kapcsolataikon keresztül 5 millió eurót adtak a műveletek tervezéséhez szükséges infrastruktúra kialakításához, illetve további 95 millió eurót az afrikai békefenntartók fizetésére, a missziók működtetésére, a kommunikációs, egészségügyi rendszer kiépítésére és az egyéb járulékos költségekre (African Peace Facility).

Katonai részről az EU két békétámogató művelet költségeit biztosította Szomáliában (ezek az EUNAVFOR – Atalanta és az EUTM Somalia).⁴ Emellett az ország parti őrségének és haditengerészetének létrehozásában, fejlesztésében is jelentős szerepet vállaltak az európai országok, hogy ezzel is csökkentsék a kalózok tevékenysége által okozott károkat. Az Unió több karitatív szervezeten keresztül támogatja a társadalom legelesettebbjeit és az ország újjáépítését. Ezekre a célokra 2008 és 2013 között összesen 215,4 millió eurót biztosít a költségvetés.⁵

Az EU az első kiképző műveletét (EUTM Somalia/European Union Training Mission in Somalia) 2010 májusában kezdte meg az ugandai Bihanga

településen.⁶ A misszióba 15 európai ország – köztük Magyarország is – küldött katonákat, akik 2x6 hónapos intervallumú időszakokban 2x1000 somáliai katona kiképzését vállalták az Ideiglenes Kormány számára. A tervek szerint ezek a katonát képezik majd a bázisát az ország újonnan felállítandó haderejének, de a kormányzat már annak is örülne, ha Mogadishu biztonságát képesek lennének garantálni. A fővárost azonban a kormányzattal és az egymással is szembenálló hadurak csapatai terrorizálják.

„Az utóbbi években az EU, mint a legnagyobb anyagi támogatást nyújtó donor, egyre nagyobb szerepet vállalt a „bukott államként” ismert Szomália újjáépítésében.”

A művelet során az EU szorosan együttműködik az Amerikai Egyesült Államokkal, az Afrikai Unióval és Ugandával, amelynek a gyakorlati részét az európai és az ugandai kiképzők valósítják meg. A tisztek és a magasabb beosztású tiszthelyettesek kiképzését az európaiak, a többi katona trainingjét pedig az ugandai hadsereg szakemberei végzik. A kiképzés utolsó időszakában pedig közösen „kovácsolják össze” a különböző szintű tudást kapott egységeket. A kiképző missziót azért Ugandában és nem Szomáliában hozták létre, mivel az Afrikai Unió által működtetett AMISOM katonáinak nagyobb részét az ugandai hadsereg (Uganda People's Defence Force – UPDF) egységei biztosítják. A misszió vezetője, napi munkakapcsolatban

van Wamala tábornokkal, az ugandai szárazföldi csapatok parancsnokával, illetve összekötő tisztet delegált Nairobiba, az AMISOM főhadiszállására. Az EU nem csak kiképzési, hanem jelentős logisztikai és anyagi támogatást is nyújt a szomáliai biztonsági szektor reformjához.

Magyar részről a misszió egyik tagja a szentendrei kiképző bázison dolgozó százados, Konczi Pál Ferenc volt, aki hazatérte után a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályára került vezénylésre, ahol az Európai Unió Afrika műveleteiben jártas segítőként tevékenykedik. A küldetéshez 2010 februárjában csatlakozott, miután a Magyar Köztársaság 1 jogászt és 3 tréneret ajánlott fel az EU számára a szomáliai kiképző misszió állományaiba. A jogász beosztás a parancsnoki törzs állományához tartozott és erre a feladatra kérték fel Konczi századost, aki korábban az ENSZ Sínai-félszigetén működő tűzszünetet ellenőrző misszióban a katonai rendészet egyik váltásparancsnokaként szolgált. A tisztség betöltéséhez követelmény volt az angol nyelv magas szintű ismerete, a jogi végzettség és a területen megszerzett gyakorlati jártasság, illetve a korábban már említett békefenntartói múlt is sokat nyomott a latba a sikeres pályázati elbírálás során. A felkérés után a jogásztisztnek a

Oktatás a terepen

kiképző állománnyal ellentétben azonnal csomagolnia, majd utaznia kellett Brüsszelbe, hogy részt vegyen a misszió felállításáért felelős előkészítő törzs munkájában. A többi magyar katona csak az itthoni felkészítést követően utazott ki Spanyolországba, majd onnan egy katonai különgéppel Ugandába, ahol a misszió ténylegesen működött.⁷

A tervezőcsoport készítette elő a művelettel kapcsolatos összes tevékenységet, amelyek közül az egyik legfontosabb a kiképzési program volt, ame-

lyet az ugandai hadsereg kiképzési terveihez kellett igazítani, emellett pedig markánsan megjeleníteni benne az EU által megfogalmazott szakmai követelményeket. A tréning dokumentumait főként a spanyol és a francia hadsereg tisztjei készítették el, ebben Konczi százados jogásként csak minimálisan vett részt. Azonban a misszió működéséhez szükséges összes szabályzó megszületésekor ott bábáskodott, talán ennek is volt köszönhető, hogy a dokumentumok törvényességével kapcsolatosan sohasem merültek fel kérdések. A misszió másik igen fontos alapköve a Művelési Terv (Mission Plan)⁸ volt, amelynek több fejezetét is a magyar tiszt készítette el (emberi jogi tevékenységek, a jogász feladatai, fegyverhasználat szabályai, stb.). A fegyverhasználat rendelkezéseit igen gondosan kellett elkészíteni, mivel a művelet nem végrehajtott misszió volt, így harcászati eszközök csak önvédelmi célból használhattak az ott szolgálók. Ehhez a műveletben résztvevő összes EU tagállam ilyen irányú szabályozását át kellett nézni és azokkal összhangban kellett kidolgozni a misszióét. A kiképzők egy része, köztük a magyar katonák is, a saját önvédelmi fegyvereikkel érkeztek a művelési területre, de voltak olyanok is, akik egyáltalán nem hoztak fegyvert magukkal.

Az előkészítő (tervezési) periódus január elejétől egészen április végéig tartott, amikor elkészítették a működéshez szükséges utasításokat, szabály-

zókat, illetve a személyre szabott munkaköri leírásokat. Szintén ez időszakban dolgozták ki a misszió logisztikai biztosításával kapcsolatos feladatokat (az állomány kiszállítása, a tábor felállításával és működtetésével kapcsolatos tevékenységek, stb.), amelyben szintén szerepet kapott a magyar tiszt. Április végén, az előkészítő munka befejeztével, a misszióban résztvevő összes nemzet katonája Madridba, majd onnan egy külön géppel az ugandai Entebbébe (majd Kampalába) utaztak. Az előkészítési feladatokban résztvevő magyar tiszt sok társával szemben előnnyel indult, hisz már ismerte a misszió parancsnoki állományát (akikkel jó kapcsolatot sikerült kialakítania), a misszióval kapcsolatos terveket és annak működési rendjét. Éppen ezért az első feladatai közé tartozott az újonnan érkezők felkészítése (Induction Program), a művelési területről és a misszióról már korábban megszerzett információk átadása. A program során az újonnan érkezettek számára olyan előadásokat tartottak logisztikai, személyügyi, jogi, kiképzési, fel-

derítési és egyéb kérdésekről, amelyek jelentősen megkönnyítették a későbbi munkájukat.

A misszióban szolgálók életkörülményei az Uganda nyugati részén található Bihanga városában lévő táborban ugyan távol álltak a luxustól, de az alapvető ellátást (ételmezés, szállás, stb.) megfelelő módon biztosították számukra. A kiképzőbázist azért Bihangában hozták létre, mivel az ugandai hadsereg már működtetett egyet ott, így lehetett használni a korábban már kialakított létesítményeket, így a művellet költségei lényegesen alacsonyabbak lettek. A táborban az állomány főként sátrakban került elhelyezésre, míg a néhány téglalapú épületben a vezetési pont, a parancsnokság különböző részlegei, az étkező, a mosdó és a tisztálkodó helyiségek, illetve az egészségügyi központ kapott helyet. A misszió parancs-

nokságát azonban Kampalában állították fel, mivel Ugandában ott tevékenykedtek azok a szervezetek (nagykövet-ségek, kormányzati és nem kormányzati szervek, stb.) akikkel a misszióknak együtt kellett működnie. A kis létszámú parancsnokság részére Kampalában egy szállodát bérelt az EU, amelyet kizárólagosan a misszió törzse és az őket biztosító ugandai egység használt.

A misszió alapvető feladata az ugandai hadsereggel együttműködve a szomáliai kormányerők 2000 katonájának kiképzése volt. Emellett az európai kiképzők készítették fel a tiszteket és tiszthelyetteseket, illetve azokat az ugandai trénereket, akik közvetlen kapcsolatban álltak a szomáliai legénységgel. A képzés igen sokrétűnek mutatkozott, az alapvető lövész tréning mellett, a szomáliai katonák fegyverismerettel, városharccal, térképészeti és

Képzés

egészségügyi ismeretekkel készültek fel a későbbi feladataik ellátására. Konczi százados kellemesen meglepődött, amikor az emberi jogi normákról és a nemzetközi hadijogról tartott számukra előadást, mivel a muzulmán katonák nem csak hogy végighallgatták őt, hanem aktívan részt vettek a foglalkozáson, többször kérdeztek, sőt bizonyos tézisek szükségességét el is fogadták. A terveket az EU és NATO irányelvek szerint dolgozták ki, azonban azok elkészítésekor igyekeztek figyelembe venni az ugandai hadsereg kiképzési tapasztalatait, meglévő terveit és a somáliai helyzet sajátosságait.

A tréning során több, hat főből álló kiképző csoportot hoztak létre, akik 20-20 fős szakaszok mentorálásáért és felkészítéséért feleltek. A magyar kiképzők a németekkel alkottak egy csoportot, amely munkája révén, az írekkel holtversenyben, a legsikeresebbek közé tartozott. A magyar kiképzőcsoport munkájának sikeressége nagymértékben a csoportot vezető Horváth Csaba főhadnagy magas szintű képzettségének, tapasztalatának és vezetői képességének volt köszönhető. Bár a képzettségük és az angol nyelvismeretük sokszor kívánnivalót hagyott maga után, a somáliai katonák magas szintű motiváltsága jelentősen elősegítette a sikeres kiképzést. A kiképzés során az angol nyelvet használták, azonban a somáliai katonák egy részének a Kenyából érkező, somáli származású tisztek fordították le az instrukciókat.

Bár több biztonságpolitikai szakértő aggályosnak nevezte a somáliai katonák motivációját, sőt attól tartottak, hogy azok kiképzésük után az

Al-Shabab soraiban fognak a kiképzőik és a somáliai kormányerők ellen harcolni, erre példa eddig nem volt. A kiképzésben részt vevők kiválasztását és biztonsági átvilágítását nem az EU, hanem az Afrikai Unió, az USA és a programban résztvevő más nemzetközi szervezetek végezték. Ennek ellenére a szövetségesek a kiképzés után is figyelemmel kísérik a somáliai kormánykatonákat, hisz hatékony alkalmazásuk az ő érdekük (köztük Magyarországé!) is.

A parancsnokság főbb feladatai közé tartozott a művelet irányítása, a teljes körű logisztikai biztosítás megszervezése és nem utolsósorban a kommunikáció, vagyis a misszió munkájának „eladása”. A küldetés ugyanis igen nagy nyilvánosságot kapott a mindennapok során, hisz nemcsak a műveletben szolgálók országai, de az USA, AU, NATO, ENSZ és különböző nem kormányzati szervek komoly, folyamatosan fennálló érdeklődéssel viszonyultak/viszonyulnak a műveleti területen történetekhez. Konczi százados bár maga nem végzett PR feladatokat, több esetben is adott olyan jogi tanácsot, véleményt, amely kihatással volt a misszióról kialakult kedvező képre. Feladata volt a különböző pályáztatások, beszerzések, szerződések jogi megalapozottságának biztosítása, szakmai állásfoglalások elkészítése, elbírálása, az afrikai és európai szabályozók közötti jogharmonizáció. A különböző szerződéseket az európai uniós jogelveknek megfelelően készítette el, az anyagi hátterét pedig az ALTHEA program biztosította.⁹ Természetesen nem minden esetben lehetett érvényesíteni az európai uniós jogelveket (például egy helyi

munkaszerződés elkészítésekor), ilyenkor a magyar jogász, kénytelen volt a helyi sajátosságokhoz, eljárasmódokhoz alkalmazkodni. A magyar tiszt a jogi tevékenység mellett, több más feladatot is kapott a parancsnoktól, amelyek inkább a helyi ügyintézéssel voltak kapcsolatosak. Ez a misszió alacsony létszámának volt köszönhető (nem voltak titkárnők vagy adminisztratív tevékenységért felelős munkatársak, stb.), ezért az ott szolgálók, az eredeti feladatok elvégzése mellett, sok minden mást is elvégeztek. Ilyen feladat volt akár egy vízum, egy repülési engedély elintézése vagy a magyar közigazgatás bürokráciáján is túltevő afrikai kollégáikkal való napi szintű együttműködés.

„A misszióban történt szolgáltatelljesítés sokban különbözött a hazaitól, ez köszönhető volt a szélsőséges éghajlati viszonyoknak, a megszokottól eltérő infrastruktúrának, az élet és munkakörülmények másságának, a mindennapos munkával járó kihívásoknak.”

A parancsnokság felépítése és működése során ezek a sajátosságok több esetben is láthatóvá váltak. A missziót egy spanyol ezredes irányította, akinek egy spanyol (törzsfőnök) és egy francia (kiképzési) helyettese volt. A parancsnok közvetlen alárendeltségében dolgozott a politikai tanácsadó, a jogi tanácsadó és a végrehajtó tiszt is. A végrehajtó tisztet Nagy-Britannia biztosította, hiszen Uganda és Szomália egy része is, korábban az ő gyarmatbirodal-

muk része volt. A parancsnokhelyettesek és a végrehajtó tiszt is jelentős afrikai tapasztalatokkal bírtak, ami a misszió működtetése során igen hasznosnak bizonyult. Ezen kívül a parancsnokság állományához tartozott a személyügyi, felderítő, hadműveleti, logisztikai, kommunikációs részlegek is, illetve az orvosi tanácsadó, aki egyben a misszió vezető orvosa is volt.

A misszió ellátását, az egyre inkább elfogadott outsourcing keretében, egy dél-afrikai cég (African Sky Company) és annak ugandai leányvállalata végezte, így a misszióban csak egy kis létszámú pénzügyi csoport és egy logisztikus felelt az ellátás zavartalanságáért.

Az egészségügyi ellátás két szintű biztosítással működött. Az első szintet (ROLE1) tagállami vállalásként, Franciaország, míg a ROLE2 szintet a dél-afrikai Medical Support Solution biztosította. Központi kórháznak a kenyai Nairobiban található egészségügyi intézményt jelölték ki, amely Kelet-Afrika legjobban felszerelt intézménye, és amelyet az európai államok is elfogadtak. A kisebb egészségügyi problémák esetén a kampalai nemzetközi kórház biztosította a misszióban szolgálók ellátását. A bihangai táborban a logisztikai és az egészségügyi ellátás zavartalansága érdekében létrehozta egy kis repülőteret, ahonnan képesek voltak légi evakuációt is végrehajtani. A misszió során egy vakbél problémától eltekintve, komolyabb egészségügyi problémák azonban nem merültek fel.

A munka során sokszor történtek furcsa, humoros esetek is. Ilyen volt, amikor az európai tisztek egy része, köztük Konczi százados is, az ugan-

Jókedv a táborban

dai kollégáikkal együtt a tábor mellett egy biztonsági bejáráson vett részt, ahol a tábor környékét derítették fel. A tábortól alig száz méterre egy kis patak folyt, amit egy nádassal benőtt part övezett. Éppen az evakuációs tervet beszélték át, amikor az ugandai katonák szétugráltak, mint akik közé mennykő vágott, és lélekszakadva rohantak vissza a táborba. Az európai tisztek megdöbbenve figyelték a jelenetet, amikor megláttak egy fekete kígyót az ösvényen. Később kiderült, hogy a kígyó igen gyors és agresszív, a mérge percek alatt képes végezni egy felnőtt emberrel, de ezt a menekülő ugandaiak akkor még nem közölték velük, csak a táborban gratuláltak a vakmerőségükhöz.

A misszióban történt szolgálatteljesítés sokban különbözött a hazaitól, ez köszönhető volt a szélsőséges éghajlati viszonyoknak, a megszokottól eltérő

infrastruktúrának, az élet és munkakörülmények másságának, a mindennapos munkával járó kihívásoknak. Ennek ellenére a magyar katonák ugyanolyan jól megállták helyüket, mint más európai kollégáik, kiképzettségük és felszereltségük miatt nem kellett szégyenkezniük. Konczi százados reményei szerint a kint tanultakat, itthon is és a későbbi katonai pályafutása során is képes lesz kamatoztatni.

Konczi százados a saját és kollégái legnagyobb sikerének azt tartotta, hogy képesek voltak egy idegen kultúrkörben, idegen embereknek, idegen nyelven ismereteket úgy átadni, hogy azt azok megértették és hatékonyan eljáratították. A kiképzés végén pedig a magyarok által mentorált szakasz érte el az egyik legjobb eredményt, egyszóval kiképzőink ismét öregbítették a magyar katonák jó hírét.

Jegyzetek

- 1 http://www.xildhibanpublications.com/21_Somalia.pdf (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 2 http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2010/2089.pdf (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 3 <http://www.connectmun.ca/backgrounders/EUTopicB.pdf> (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 4 <http://eufocus-africa-mar2011.pdf> (letöltés ideje: 2011. 06.01) illetve Kis-Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István: Országismertető – Szomália, 67-68. o.
- 5 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/115160.pdf (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 6 <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1870&lang=en> (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 7 A Magyar Köztársaság az 1 fő jogásztiszt mellett 3 kiképzőt (1 tisztet és 2 tiszthelyettest) küldött a misszióba, akiket kijelölés útján, a Szentendrei Kiképző Bázis biztosított. A misszió időtartalma 6 hónap volt, aminek lejártá után váltást küldtek ki. Egy kiképző tiszt és egy tiszthelyettes vállalta a hosszabbítást, így csak a jogászt és egy kiképzőt kellett lecserélni, ami költséghatékonyság szempontjából kedvezőbbnek ígérkezett.
- 8 A Mission Plan (Force Standing Order) egy több fejezetből álló dokumentum, amely a misszió mindennapi életét, tevékenységét szabályozza a lehető legrészletesebben. Ehhez hasonló, de még sem ugyan az a dokumentum az SOP (Standard Operation Procedure), amely a különböző eljárasmódokat tartalmazza.
- 9 Az ATHENA mechanizmust az Európai Unió 2004. március 1-jén hozta létre, mint a katonai műveletek finanszírozásának új rendszerét. Ezen keresztül finanszírozzák az EU békeműveleteinek összes közös kiadását, mint például a missziók parancsnokságainak költségei, mindennemű szállítási költség (műveleti területre való kijutás, az ottani közlekedés, majd a katonai egységek visszatérése a hazájukba), adminisztratív költségek, egyéb működési költségek (tolmácsok biztosítása, szolgáltatások bérlése, reprezentációs kiadások, stb.), infrastruktúra, szállás költségei, a műveletben résztvevők egyéb, járulékos költségei. Az ATHENA a korábban finanszírozási eljárásokkal szemben központosítja a pénzügyi döntéshozatalt, így a műveletek tervezése és kivitelezése sokkal gördülékenyebb. A rendszer működését egy Különleges Bizottság felügyeli, ahova a műveletekben résztvevő EU tagállamok delegálnak egy-egy képviselőt. A mechanizmus működéséhez szükséges összeg részben az uniós költségvetésből, részben pedig a tagállami befizetések származik. Bővebb információ található az ATHENA mechanizmusról: <http://epa.oszk.hu/00800/00878/01121/pdf/00140033.pdf>